

Приложни изследвания
Applied Research

ЗНАЧЕНИЕ НА ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКОТО УЧЕНЕ И КОНЦЕПЦИЯТА BOX-IDEЕ

Боряна Иванова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. В статията се представят значението и спецификата на изследователското учене на децата от предучилищна възраст както за цялостното им личностно формиране, така и за подготовката им за училище. В контекста на изследователското учене се очертава и ролята на Box-Idee концепцията, в която се отразяват педагогическите възгледи за възпитаване на компетентни, активни и самостоятелни деца. Концепцията съдейства за комуникативното развитие, любознателността и мисленето на децата от предучилищна възраст.

Keywords: discovery learning, Box-Idea conception, kindergarten, children, education, preschool teachers, children's preparation for school

В предучилищното детство се полагат основите на учене през целия живот. В различните дейности децата придобиват когнитивни, социални и комуникативни умения, които са им необходими не само в училище, но и за бъдещото им развитие.

При стимулиране на компетентностите на децата в процеса на подготовката им за училищно обучение педагозите се ръководят от убеждението, че всяко дете притежава собствени, специфични за индивидуалното развитие опит, представи, идеи и умения в процеса на усвояване на знания за околния свят. Социалното обкръжение, стимулиращо детското развитие, влияе позитивно върху разгръщане на детския потенциал.

Чрез обучението в различните образователни направления в детската градина децата се учат да работят заедно, имат възможност да опознаят силните и слабите си страни, учат се да регулират емоциите си, да комуникират помежду си по повод на съвместни задачи и проекти. Колкото по-комплексни са знанията, придобитият опит и компетентностите на децата в предучилищна възраст, толкова по-успешно те ще се адаптират към училищния живот и ще могат да намерят подходящи стратегии, за да се справят с новите изисквания в училище.

Стартиралото през 2000 г. международно изследване PISA стимулира създаването на разнообразни педагогически концепции на различните образо-

вателни степени в европейските страни. В концепциите, предназначени за детската градина, се очертава и значението на ученето при малките деца, като се има предвид фактът, че ученето през целия живот започва още в предучилищна възраст. При анализа на различни европейски образователни и възпитателни планове, предназначени за предучилищните заведения, се очертава приоритетното значение на „картината за детето“, от която се ръководят педагозите в работата си с децата.

В Реджио-педагогиката, която се определя от редица учени като една от най-добрите в света, се причисляват следните особености на тази „картина“:

- децата притежават голям потенциал, който невинаги използват;
- те са конструктори на знанията си;
- отличават се с любознателност;
- децата са малки изследователи и откриватели;
- още след раждането си те чувстват необходимост от контакти;
- притежават сто езика, чрез които могат да изразят знанията и чувствата си чрез различни игри, картини, разкази;
- децата имат други времена; те не действат по часовник; занимават се с различни дейности, без да мислят за времето;
- непрекъснато се стремят да обогатят знанията и уменията си (Ullrich, W., F. Brockschnieder, 2001: 25).

Основните характеристики на децата от предучилищна възраст, които са отразени много точно в Реджио-концепцията, е необходимо да се имат предвид, когато се разглеждат особеностите на детското учене. В различните европейски образователни планове, предназначени за предучилищна възраст, се представят различни схващания на педагозите за ученето при малките деца. В учебния план в кантон Цюрих, Швейцария, се очертават следните основни характеристики на ученето: учене чрез сетивен опит, учене чрез действия, учене чрез ситуации, контекстно учене, учене един с друг и един от друг и учене чрез комуникация (Lehrplan für die Kindergartenstufe des Kantons Zürich 2008: 11).

Тези характеристики са в сила и за изследователското учене, което в максимална степен стимулира желанието на децата да се занимават с изследователска дейност, за да могат да си отговорят на множество въпроси, които непрекъснато ги вълнуват.

В понятието „изследователско учене“ се фокусира, от една страна, изследователската дейност, а от друга – ученето на децата чрез тази дейност. Обикновено на практика тези две понятия се интерпретират разделени едно от друго. Изследователската дейност на децата се свързва предимно с експериментирането и с елементарни опити в процеса на изследване на околния свят. Ученето се разглежда многоаспектно и неговите специфични особености се отразяват по своеобразен начин в различните образова-

телни направления в предучилищните заведения. В действителност обаче за децата от предучилищна възраст е характерно, че те усвояват знания за заобикалящата ги действителност и учат много по-лесно, когато им се предостави възможност непосредствено да действат с определени предмети, да изследват техните специфични качества и свойства, съществуващите взаимовръзки между тях, да поставят въпроси и да се стремят да намерят отговор. По този непринуден начин се осъществява изследователска дейност, която се разглежда като източник за учене, за усвояване на знания от малките деца. Това, от своя страна, потвърждава и логичната взаимовръзка между изследователска дейност и изследователско учене. В процеса на осъществяване на изследователското учене, от една страна, се отразяват индивидуалното интелектуално развитие на децата и техният личен опит, а от друга страна, то съдейства за стимулиране на сензорното развитие на децата, развитие на познавателната им дейност, активност и комуникативните умения.

В. Marquardt-Mau представя изследователското учене като изследователски кръг, при който децата се вълнуват от определени въпроси или се занимават с предмети, които са пробудили тяхното любопитство, обмислят как да постъпят и внимателно наблюдават какво се случва в процеса на действията с тях. Тези процеси са съпроводени с дискусии както с другите деца, така и с педагозите, което води до възникване на нови въпроси и кръгът започва отначало. Чрез изследователското учене се стимулират любознателността, наблюдателността и способността на децата да мислят в процеса на усвояване на знания за заобикалящия ги свят. Придобиването както на знания, така и на собствен опит, укрепва вярата у децата, че самостоятелно могат да преоткрият света (Kaske, 2011: 1).

Редица учени разглеждат и правят характеристика на отделните етапи в процеса на изследователското учене. J. Wild (2009, с. 5–6) очертава следните етапи: намиране на тема, формулиране на въпроси, концепция за изследване, изследователски дизайн, провеждане на изследването, оценка и приложение.

A. Bihrer, M. Schiefner и P. Tremp (2010) отбелязват сходни етапи: поставяне на въпроси, определяне на проблема, творчески план, провеждане на изследването, представяне на резултатите, тяхното оценяване и рефлексия.

Характерно за изследователското учене е, че децата не усвояват наготово знания от учителя. Чрез комуникация помежду си те се стремят да отговорят на много въпроси в процеса на достъпна и интересна за тях дейност, която да удовлетворява познавателните им интереси, от една страна, а от друга – да въздейства позитивно върху възникване на нови мотиви, характеризиращи едно по-високо стъпало в развитие на мотивационно-

емоционалната им сфера, а същевременно и в развитието на техните компетентности.

Разгледано от различни аспекти, за изследователското учене биха могли да се очертаят следните основни измерения:

- децата имат възможност да действат самостоятелно;
- задават си много въпроси за интересуващи ги обекти и явления;
- интелектуалните и практическите действия се осъществяват в единство;
- децата се стремят към получаване на нова информация за интересуващите ги въпроси;
- създават се условия за стимулиране на комуникацията между тях;
- търсят различни стратегии за решения;
- изпитват удоволствие от изследователския процес;
- с радост експериментират;
- създават се условия за стимулиране не само на познавателната, но и на емоционалната сфера на детската личност;

е) развиват се ключови компетентности, които са необходими не само в процеса на обучение, но и в живота.

Основните характеристики на изследователското учене неминуемо очертават неговото значение както за цялостното формиране и развитие на детската личност, така и за по-ефективната подготовка на децата за училищно обучение.

Концепцията на Box-Idee

В контекста на изследователското учене се очертава и значението на концепцията на Box-Idee. За създаването ѝ допринасят преподаватели по специалността „Предучилищна педагогика“ към Висше учебно заведение във Фрайбург, Германия. Те се ръководят от схващането, че във фокуса на модерната педагогика е компетентното, активно и самостоятелно дете, което непрекъснато общува със заобикалящия го свят чрез разнообразни дейности, в които осъществява контакти както с другите деца, така и с възрастните.

Концепцията насочва вниманието към приоритетното значение на диалога, който се осъществява в процеса на изследователската дейност на децата, която не се свързва пряко с определени естественонаучни или технически научни области. В контурите ѝ се очертава значението на съвместните разсъждения и практическите действия на децата и съответно рефлексивното на тези процеси – самостоятелно или в детската група. Концепцията на Box-Idee се свързва с развиващия се в Англия подход „sustained shared thinking“ (Weltzien, 2011: 27). Редица научни изследвания, които разглеждат значението на този подход, изтъкват неговото високо педагогическо качество.

В основата на концепцията за Vox-Idee стои разбирането, че педагозите в своята дейност трябва да се ръководят от интересите на децата, да стимулират тяхната любознателност и да ги мотивират към изследователска дейност, в която да им се даде възможност да формулират редица хипотези за явленията от заобикалящия ги свят и в процеса на активна дейност и интеракции с околните да усвояват нови знания. Цел на концепцията е създаване на учебна среда, в която педагозите се стремят не към предаване на готови знания на децата, а към развитие на диалогичното общуване, стимулиране на любознателността и детското мислене (Weltzien 2012: 27).

Научните изследвания сочат, че в сферата на предучилищното възпитание и образование все още недостатъчно се използват диалози, които са свързани с детските интереси и заобикалящия децата свят. В това отношение като положителен пример би могла да се представи отново Реджио-педагогиката. Ежедневните наблюдения, провеждани от педагозите, и диалозите с децата, които имат за цел да разкрият техните интереси, се явяват неразделна част от нея. Те се осъществяват в разнообразните дейности в предучилищните заведения, като съществена роля заема изследователската дейност. Резултатите от диалозите и наблюденията, които могат да бъдат отразени в магнетофонни записи и видеоматериали, показват една попълна картина за начина, по който децата натрупват опит, усвояват знания и конструират своя свят. Непринудената комуникация между педагозите и децата дава възможност да се уточнят кои са най-ефективните форми за обучение и възпитание.

Броят на кутиите с идеи в концепцията Vox-Idee е в пряка зависимост от броя на идеите – може да има кутия за развитие на сетивата, кутия за запознаване със свойствата на водата, на светлината и т.н. Когато педагогическият колектив е решил да използва в своята работа тази концепция, е необходимо да се имат предвид следните етапи (Weltzien, 2011: 27):

1. Първият етап предполага анализ на интересите на децата и очертаване на онези от тях, които преобладават. Нелогично е да се допусне, че всички деца ще имат едни и същи интереси. Съобразно индивидуалното си развитие и стимулите на обкръжаващата среда, всяко дете се ръководи от различни интереси. Чрез комуникация между педагога и децата се очертават интересите с приоритет и се отбелязват тези, които ще могат да се разгледат по-късно.

2. Следващият етап е събиране на материалите, които съставят съдържанието на кутията с идеи. Децата споделят личните си знания, умения и опит по отношение на общата идея. Те събират и подреждат необходимите материали. Когато е необходимо, от детската градина се закупуват нови.

Същността и съдържанието на Vox-Idee насочва към създаване на учебна среда, която притежава следните измерения/ориентир:

- ориентирана е към диалог както между възрастните и децата, така и между самите деца;
- стимулира развитието на детските интереси (ориентирана към интересите);
- дава възможност за осъществяване на съвместни идеи (ориентирана към взаимоотношенията);
- стимулира самостоятелното откривателско учене (ориентирана към процеса);
- дава простор за установяване на контакти с околната среда (ориентирана към ситуациите и социалната среда);
- поощрява използването на образователни възможности в ежедневието (ориентирана към ресурсите) (Weltzien, 2011: 27–28).

Като един от примерите за Vox-Idee може да се представи кутията „Всичко за природата“. В нея децата могат да открият различни клонки, листенца от гората, парченца от кората на дървета, камъчета, коркови парченца, въженца, шишарки и други интересни неща. Колкото по-разнообразни и необикновени са материалите, толкова по-голяма е възможността у децата да се породят различни идеи и да проявят интерес към създаване на разнообразни обекти от наличните материали. Натрупаните знания и опит и разнообразните материали стимулират детската любознателност и мотивират децата да се занимават с изследователско учене. В процеса на дейността те си задават редица въпроси, свързани със свойствата на материалите, с които работят. Необходимо е да се подчертае, че не съществуват предварителни правила и план. Ръководейки се от своята любознателност и креативност, те осъществяват практически действия и за кратко време от дървените дъсчици изграждат сал, гребла, а дори и къщичка за хората (Weltzien, 2011: 31).

Концепцията за Vox-Idee се свързва и с ко-конструктивистичното учене, което се провежда като съвместна дейност на децата, стимулираща обмяната на идеи помежду им и развитието на техните компетентности. Като цели на това учене Fthenakis (2008, с.18) определя:

- съвместно преосмисляне на нови съдържания;
- умения да се разглеждат нещата от различен ъгъл;
- съвместно решаване на възникнали проблеми;
- разширяване на познавателния хоризонт на децата;
- обмяна на различни идеи.

Посочените аспекти се включват иманентно и в концепцията Vox-Idee.

В резюме представената концепция притежава следните значими аспекти, които биха могли да се използват с успех в предучилищните заведения:

- тя стимулира комуникацията между децата и обмяната на различни идеи;
- дава възможност за търсене и намиране на отговори;
- влияе позитивно не само на интелектуалната, познавателната, но и на емоционално-волевата и мотивационната сфера на детската личност;
- съдейства не за усвояване на готови знания, а за изпробване на различни познавателни стратегии;
- насочва децата към самостоятелно и изследователско учене;
- дава възможност за обединяване на децата съобразно приоритетното значение на техните интереси и с това съдейства за създаване на емоционална атмосфера при осъществяване на дейността;
- съдейства за развитие на чувството на отговорност;
- стимулира детската наблюдателност, любознателност и креативност;
- оказва позитивно въздействие върху развитието на моториката;
- съдейства за комплексното осъществяване на умствените и практически-те действия на децата;
- стимулира развитието на сетивните възприятия;
- развива детската фантазия;
- стимулира развитието на детските компетентности;
- позитивно влияе върху подготовката на децата за обучение в училище;
- съдейства за възпитаване на учебна култура у децата.

С изброените ценностни измерения на концепцията тя въздейства позитивно както върху цялостното формиране и развитие на детската личност, така и върху изследователското учене и подготовката на децата за училище.

ЛИТЕРАТУРА

- Bihrer, A., Schiefner, M., Tremp, P. (2010). *Forschendes Lernen und Medien. In: Mandel, S. et al. (Hrsg.): Digitale Medien für Lehre und Forschung*, Waxmann Verlag, Münster.
- Fthenakis, W. (2008). *Bildung von Anfang an: Elementarbildung – das Fundament im Bildungsverlauf*, Westermann.
- Kaske, S. *Kultur gemeinsam gestalten.*
- Lehrplan für die Kindergartenstufe des Kantons Zürich, (2008)
- Zürich/Ullrich, W., Brockschneider F. (2001). *Reggio-Pädagogik im Kindergarten*. Freiburg, Basel, Wien.
- Weltzien, D. (2011). Mit der Dialogbox entdecken und erfinden. In: *Kindergarten heute*, 2011/9.
- Wild, J. (2009). *Forschendes Lernen, Journal Hochschuldidaktik*, Heft 20/2009.

MEANING OF DISCOVERY LEARNING AND BOX-IDEA CONCEPT

Abstract. The article presents the importance and specifics of discovery learning in pre-school age both for children's preparation for school and for their thorough development. The role of Box-Idea conception is outlined in the context of discovery learning and it reflects the pedagogical opinions about the education of competent, active and self-dependent children. The Box-idea conception contributes to kindergarten children's communicative development, curiosity and way of thinking.

Assoc. Prof. Boryana Ivanova, PhD

✉ Plovdiv University „P. Hilendarski“
24, Tsar Asen Str.
4000 Plovdiv, Bulgaria
Tel.: +359 32 261 720
E-Mail: borjana_ivanova@abv.bg